

Gümülcine'deki Yeni Cami'nin Çini Yazıları

Ars. Gör. Berrin YAPAR ÜNAL*

Özet

16. yüzyılda Osmanlı hakimiyeti geniş bir coğrafyaya yayılmış durumdaydı. Bugün ülkemizin sınırları dışında kalan Yunanistan'da da bu döneme ait ve günümüze kadar ulaşan birçok Osmanlı eseri mevcuttur. Bu çalışmada üzerinde duracağımız konu Yunanistan'ın Gümülcine (Komotini) ili merkezinde bulunan Yeni Cami'nin çini yazılarıdır.

994/1585 yılında yaptırılan Yeni Cami, 1302/1902 yılında esaslı korunarak kuzey ve batı yönlerinde ek bir bina yapılarak genişletilmiştir. Külliyesinde kitaplık, ders odaları, çeşme, hazire ve bir türbe bulunmaktadır. Zamanımıza kadar çok iyi korunan cami 2005 yılında restorasyon görmüştür.

Camide bulunan tüm çiniler 16. yüzyıl İznik üretiminin en iyi örneklerindedir. Fakat çini üzerindeki yazılar aynı döneme ait olmasına rağmen üslûp açısından farklılıklar gösterir. Bunlardan caminin namazgâh kısmında bulunan Fatiha Suresi'nin yazılı olduğu çini alınlıklar ile 990/1580-81 yılında hattat Demircikulu Yusuf tarafından yazılan İstanbul'daki Kılıç Ali Paşa Camii çini yazıları üslûp, karakter ve harf anatomisi bakımından birbirine benzerliği ile dikkati çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Gümülcine (Komotini) Yeni Cami, Hat, Çini

Tile Inscriptions of Yeni Mosque in Komotini

Abstract

Ottoman sovereignty had a wide expanse in the 16th century. There are many extant Ottoman monuments of that period of history in Greece beyond our boundaries. The subject that we will address is tile inscriptions of Yeni Mosque located in the center of Komotini, Greece.

Yeni Mosque that had been built in 994/1585 had been expanded by building an additional building on the orthern and western directions by maintaining the merits in 1302/1902. Kulliye (islamic-ottoman social complex) includes a library, lecture rooms, a fountain and a shrine. The mosque which have been very well maintained until today had been restored in 2005.

All tile inscriptions of this mosque are the best examples of 16th century Iznik production. The writings on these tiles are from teh same period of history but have some differences in terms of style. Inscription pediments where Surah Al-Fatiha takes place in the namazgah of this mosque and the style, character and letter anatomy of tile inscriptions of Kılıç Ali Pasha Mosque in Istanbul which had been written by Demircikulu Yusuf in 990/1580-81 draws attention with their similarity to each other.

Key Words: Gümülcine (Komotini) Yeni Mosque, Ottoman Calligraphy, Tile

Bu çalışmada, 2005-2006 yıllarında Yunanistan'ın Batı Trakya bölgesinde bulunan Türk eserlerindeki kitabeleri araştırmak amacıyla yapılan gezi sonucunda, inceleme olanağı bulduğumuz birçok yapıdan biri olan Gümülcine Yeni Cami'nin çini yazıları ele alınmıştır.

* Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Eski Yazı Ana Sanat Dalı, berrinyapar@gmail.com

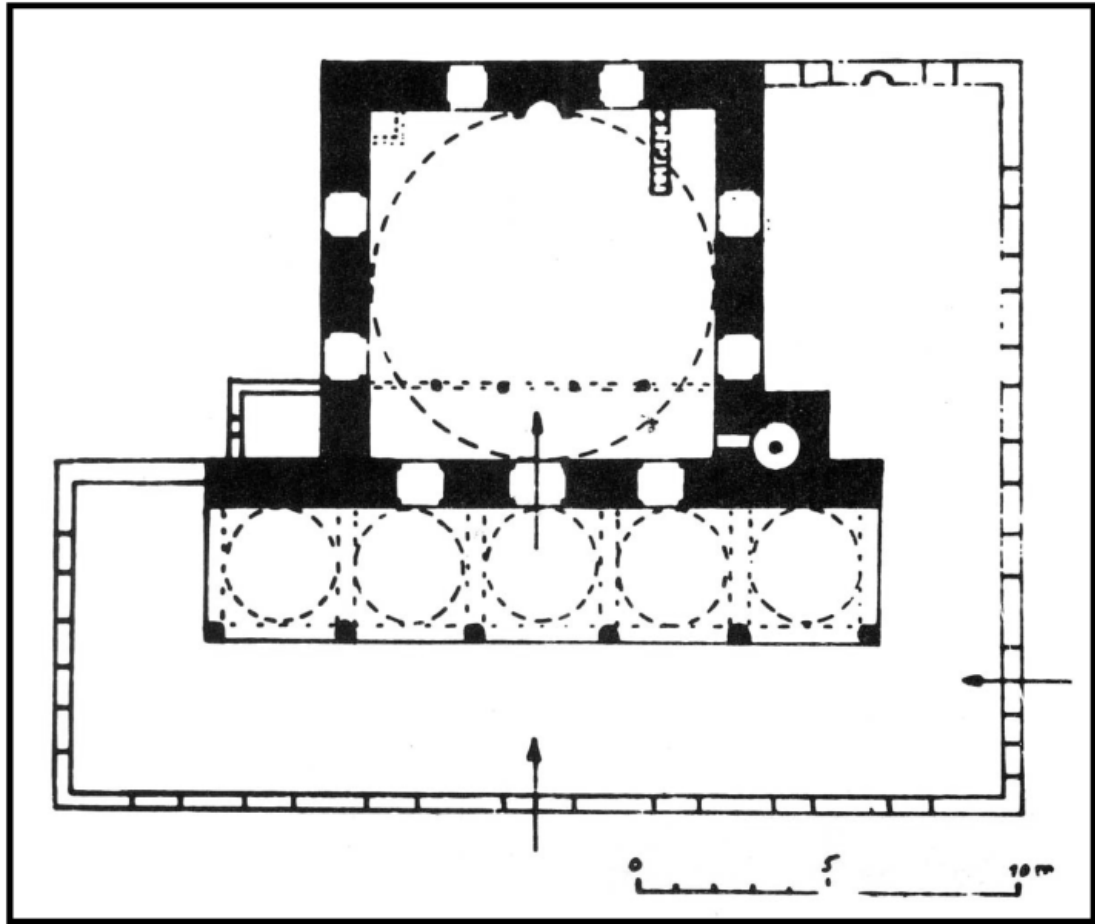




Resim 1: Yeni Cami kuzey cephesi görünüşü



Resim 2: Yeni Cami doğu cephesi görünüşü



Resim 3: Yeni Cami Planı, M. Kiel



Resim 4: 16. yüzyıla ait giriş kapısı



Resim 5: Giriş kapısının kitabesi (Ebadı 48x57 cm)

Bugün Yunanistan sınırlarında bulunan ve Komotini adıyla anılan Gümülcine, tarihi bir Türk şehridir. Birçok camisi, kalabalık Türk nüfusu ve müftülük merkezinin de bulunması nedeniyle Batı Trakya Müslümanlarının dini ve kültürel merkezidir. Şehir, Sultan I. Murad'ın, Evrenos Bey komutasında gönderdiği akıncı kuvvetleri tarafından alınarak 1371'de Rumeli Beylerbeyi'nin uç merkezi haline getirilmiştir. Osmanlı Devleti, fethinden sonra Anadolu'dan getirilen Türk ailelerini yerleştirerek bölgeyi Türkleştirmiştir. Gümülcine, 1371'den 1912'ye kadar kesintisiz olarak Osmanlı idaresi altında kalmıştır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan Lozan Antlaşması'yla Gümülcine'nin, etnik-dinî yapısını korumak şartıyla Yunanistan'a bırakıldığı bilinmektedir. Bugün Gümülcine yarı yarıya Müslüman Türk ve Ortodoks Yunan nüfustan oluşmaktadır.¹

Bilindiği gibi; Osmanlılar fethettiği toprakları cami, medrese, hamam, çeşme gibi abidevi yapılarla donatmıştır. Balkan şehirlerinden olan Gümülcine'de de Osmanlı eserlerinden Gazi Evrenos Bey İmareti, Eski Cami, Kayalı Medresesi, Tekke Camii, İdadiye binası, II. Abdülhamid tarafından yaptırılan saat kulesi, Alankuyu Mescidi, Şehreküstü Camii, Kır Mahalle Camii, İrcan Camii gibi önemli eserler göze çarpar. Bu eserlerin yanında günümüze kadar ayakta kalabilenlerden birisi de Gümülcine'nin merkezinde bulunan Yeni Cami'dir. (Resim 1, 2)

Yeni Cami, 994/1585 tarihinde Defterdar Ekmekçizâde Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır. Külliyesinde kitaplık, ders odaları, çeşme, vakfiyesine ait dükkanlar, iki bölümden oluşan ve yaklaşık 80 kabrin bulunduğu hazire ve Vezir Şerif Hasan Paşa'nın eşi Fatma Hanım'a ait bir türbe bulunmaktadır. Evliya Çelebi'nin de Seyahatnamesi'nde bahsettiği ancak bugün mevcut olmayan bir de hamamı vardır.²

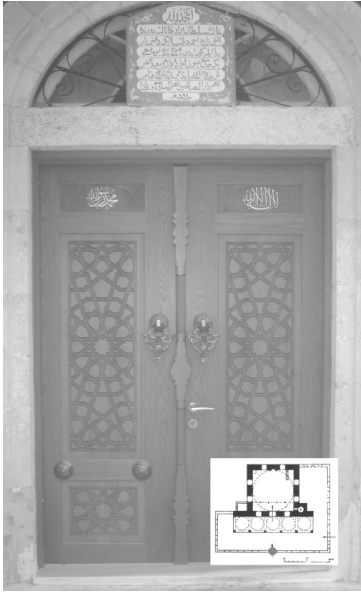
Yeni Cami, bir ana kubbe önünde yanyana beş küçük kubbeden oluşan bir yapı olarak inşa edilmiştir. 1320/1902 yılında esaslı korunarak kuzey ve batı yönlerinde ek bir binayla genişletilmiştir. Bu ilaveden sonra beş kubbeli revak görünmez olmuş, caminin giriş kapısı içeride kalarak son cemaat yeri konumuna gelmiştir. (Resim 3) Orjinal iç bezemeleriyle çok iyi korunan cami, 2005 yılında başlayan ve 2007 yılında tamamlanan bir restorasyon geçirmiştir.

Caminin ek binasında bulunan iki kapısıyla birlikte üç giriş kapısı vardır. 16. yüzyıla ait orjinal ana giriş kapısında celî sülüs hattıyla mermer üzerinde Zümer Sûresi 73. Ayet yer almaktadır.³

¹ Machiel Kiel, "Gümülcine", İslâm Ansiklopedisi, Türk Diyanet Vakfı Yay., 1996, C.14, s.268-270

² Mehmed Zillioğlu, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Üçdal Neşriyat, C.7, 1966, s.653

³ Ayetin okunuşu "Kâllallahu tealâ Selâmün aleyküm tbtüm fedhuluhâ hâlidin"dir. Ayet "Allahu teala dedi : "Selâm size! Ter-temiz geldiniz. Artık ebedî kalmak üzere, girin buraya" mealindedir.



Resim 6: Caminin avlusunda bulunan orta giriş kapısı



Resim 7: Orta giriş kapı kitabesi



Resim 8: Caminin batı cephesi giriş kapısı



Resim 9: Batı cephesi kapı kitabesi (Ebadı 40x60 cm)

(Resim 4, 5) Orta kapı üzerinde Sultan III. Murad'ın zamanında, caminin Defterdar Ekmekçizâde Ahmed Paşa tarafından yaptırıldığını ifade eden bir kitabe, (Resim 6, 7) Batı yönündeki kapısı üzerinde de 1320/1902 tarihli celi sülüs hatla yazılmış tamir kitabesi bulunmaktadır. (Resim 8, 9) Her iki kitabe hat sanatı açısından mahalli bir tavır sergilemektedir. Caminin avlusunda bulunan çeşmenin üzerinde Hacı Mehmed adında bir hayırsever tarafından yaptırıldığı belirtilen, 1126-1811 tarihli bir kitabe daha görülmektedir.

Camideki yazıların haricinde ism-i Celâl ve ism-i Nebi yazılı tepeliklerle sonlanan gömme sütunlu mermer bir mihrap, sekiz köşe yıldızdan türeyen geometrik kompozisyonlu korkuluğa sahip bir minber; caminin namazgaha giriş kapısı üzerinde ve mahfilin her iki tavanında bulunan kalem işi süslemeler bulunmaktadır.



Resim 10: Caminin giriş kapısının iki yanında bulunan kemerli çini alınlıklar



Resim 11: Kapının sağında bulunan çini alınlık



Resim 12: solunda bulunan çini alınlık (Ebadı 77x149 cm)

17. yy'da Gümülcine'yi gezen Evliya Çelebi Seyahatnamesinde, “Yeni Cami’den övgüyle bahsederek “Çeşitli pencereleri, mihrabı, minberi, müezzin mahfili ve kürsüsü bu kadar güzel bir cami, değil bu şehirde Rumeli eyaletinde bile yoktur”⁴ demektedir.

Gümülcine Yeni Cami’nin mimari ve bezeme özelliklerini inceledikten sonra çini uygulamalarındaki yazıları ele alacak olursak; camideki çinili alanların giriş kapısının iki yanındaki, mihrap duvarında ve camii içindeki pencere alınlıklarında bulunduğu görülür. Tüm çiniler 16. yüzyıl İznik üretiminin çok renkli kırmızılı sıraltı tekniğinde yapılmış örnekleridir.

Caminin orjinal kapısının iki yanında pencerelerin üzerindeki kemerli alınlıklarda; celî süslüs hatla Bakara Suresi’nin 127. Ayeti yazılıdır.⁵ (Resim 10, 11, 12) İki çini alınlıkta da yazı üç satır halinde istiflenmiştir. İlk alınlıktaki istifte “İbrahim” (إِبْرَاهِيمُ) ismindeki he harfine, diğer alınlıkta “ente” (أَنْتَ) kelimesindeki te harfine keşide verilmiştir. Dikey harfler satır boyunca belli ara-

⁴ Mehmed Zillioğlu, Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, Üçdal Neşriyat, C.7, 1966, s.652

⁵ Ayetin okunuşu “Ve iz yerfeu’ İbrahim el-kavaide mine’l-beyti ve İsmailü, Rabbena takabbel minna inneke ente’s-semiyü’l alim”. Ayet “Bir zamanlar İbrahim, İsmail ile beraber Beytullah’ın temellerini yükseltiyor, (şöyle diyorlardı:) Ey Rabbimiz! Bizden bunu kabul buyur; şüphesiz sen işitensin, bilensin.” mealindedir.

(وَأِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ)



Resim 13: Mihrabın sağında ve solunda bulunan çini panolar

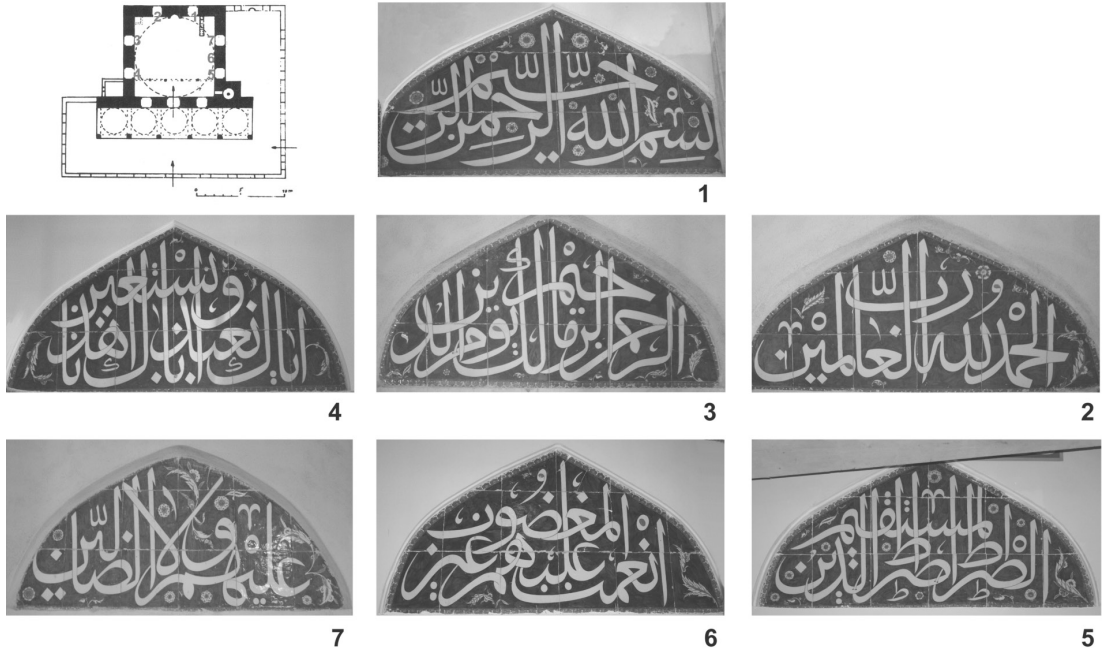


Resim 14: Mihrabın sağında bulunan çini panodaki yazı



Resim 15: Mihrabın solunda bulunan çini panodaki yazı

lıklarla dizilidir. Nokta ve okumaya yardımcı işaretler harf kalınlığına göre oldukça zayıf kalmıştır. İlk alınlıktaki istifte “yerfeu” (يَرْفَعُ) kelimesindeki ye ve fe harfinin, diğer alınlıktaki istifte “tekabbel” (تَقَبَّلَ) kelimesindeki te harfinin noktası yoktur. Bunun yerine ilk istifte “İbrahim” (إِبْرَاهِيمُ) ismindeki be harfinin tek noktası yerine iki nokta konulmuştur. Kompozisyonda boşlukları dengelemek için süslemeler kullanılmıştır. Yazının zemini kobalt mavisi ile boyanmış, harfler beyaz bırakılmıştır. Harflerin ve cezmlerin göz tabiri ettiğimiz kapalı kısımlarında yer yer mercan kırmızısı görülür. Yazı istifinin aralarına belli bir düzen güdülmeden, pençler, yapraklar ve rumiler serpiştirilmiştir. Yazının etrafında, aynı motifin tekrarından oluşan, yeşil, kırmızı ve beyaz renklerin kullanıldığı ince bir bordür bulunur.



Resim 16: Caminin içindeki pencerelerde bulunan çini alnlıklar (Ebadı 68,5x145 cm)

İkinci uygulama, mihrabın iki yanındaki çini panolardır. (Resim 13, 14, 15) Simetrik olan panolarda, yapraklar ortabağlarla birbirine bağlanarak şemse formu alanlar oluşturmaktadır. Bu alanların içi yarı üslûplaştırılmış gül, sümbül, lale çiçekleri ve çiçek açmış bahar dalları ile düzenlenmiştir. Köşebentlerin zemini kırmızı boyanmış rumilerle süslüdür. Pano'nun üst kısmında ana temayı da çevreleyen bordürle oluşan dikdörtgen alandaki kartuş içinde celi sülüs hatla Arapça hadis-i şerif yer almaktadır.⁶ İki istifte de “fevt” (الفوت) ve “mevt” (الموت) kelimelerinin son harfi olan te keşideli olarak, yazı satırının üst kısmında yazıyı yatay olarak bölmektedir. Kelimelerin istifinde harfler arası sıkışıklık vardır. Şedde ve cezm neredeyse harfler kadar kalın yazılmıştır. İlk istiftteki “fevt” kelimesinin noktası yoktur. Çini panonun desen ve teknik başarısına rağmen yazının aynı titizlikle ele alınmadığı dikkat çekmektedir.

Tespit edilen diğer çini uygulamalar ise, cami içerisindeki pencere ve kapı üzerlerinde bulunan aynı ebatta yedi adet kemerli ve yazılı çini panodan oluşmaktadır. (Resim 16) Pencere üstü ve kapı üstü çini alnlıkların birbirini takip eden yerleşim düzeni içinde, ilk alnlıkta celi muhakkak hatla yazılmış besmele diğer alnlıklarda ise celi sülüs hatla Fatiha Suresi devam etmektedir.⁷ Yazı zemini, kobalt mavisi ile boyanmış, harfler beyaz bırakılmıştır. Harflerin gözleminde yine kırmızı kullanılmıştır. Diğer alnlıklardaki ince bordür bu alnlıklarda da tekrarlanmaktadır. Çini alnlıklardaki istifler incelendiğinde harflerdeki anatomik güzellik ve istiflerdeki dinamizm dönemine göre oldukça etkileyicidir. Harflerin kalem kalınlığı, yazıldıkları alana göre

⁶ Hadis-i Şerifin okunuşu “Accilû bis'salâti kable'l-fevt. Ve accilû bit'tevbeti kable'l-mevt.”

(عجلوا بالصَّلوات قبل الفوت وعجلوا بالتَّوْبَت قبل الموت)

⁷ Fatiha Suresi'nin okunuşu “Bismillâhi'r-Rahmâni'r-Rahîm. Elhamdü lillâhi rabbi'l-âlemîn. Errahmânir rahîm Mâlikî yevmi'd-dîn İyyâke na'büdü ve İyyâke nesteîyn İhdinas' sıratâ'l-müstekîm Sırâatellezîne en'amte aleyhim gayri'l-mağdûbi aleyhim ve l'ed-daaallîn.” Süre, “Rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla. Hamd (övme ve övülme), âlemlerin rabbi olan Allah'a mahsustur. O, rahmândır ve rahîmdir. Ceza gününün mâlikidir. (Rabbimiz!) Ancak sana kulluk ederiz ve yalnız senden medet umarız. Bize doğru yolu göster. Kendilerine lütuf ve ikramda bulunduğun kimselerin yolunu, gazaba uğramışların ve sapmışların yolunu değil!” mealindedir.

(بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ مَا لِكِ یَوْمَ الدِّیْنِ اِیَّاكَ نَعْبُدُوْا اِیَّاكَ نَسْتَعِیْنُ اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِیْمَ صِرَاطَ الَّذِیْنَ اَنْعَمْتَ عَلَیْهِمْ غَیْرِ الْمَغْضُوْبِ عَلَیْهِمْ وَلَا الضَّالِّیْنَ)



Resim 17-a



Resim 17-b



Resim 17-c



Resim 17-d

Resim 17-a, b, c, d Caminin içindeki pencerelerde bulunan çini yazılardan detaylar



Resim 18: Yeni Cami Besmele yazılı çini alınlık



Resim 19: Kılıç Ali Paşa Cami Besmele yazılı çini alınlık

tokça tutulmuştur. Kompozisyonda, harfin satıra oturuşu, ölçüler, kalem hareketleri, meyiller ve dönüşler ahenklidir. Kemerli alınlık formu itibariyle, metin dikey bir harfle başlıyor ise harfin boyu kısa tutularak istifin dengeli bir şekilde yerleştirilmesi sağlanmıştır. Diğer çini alınlıklarda olduğu gibi kompozisyon boşluklarına pençler, yapraklar ve rumiler serpiştirilmiştir.

Camideki yazılar arasında bir değerlendirme yapacak olursak, aynı dönemde yazılmasına rağmen çinilerdeki yazılar arasında belirgin üslûp farklılıkları olduğu görülür.

Mihrabın iki yanında bulunan çini panolardaki yazılar kaba ve köşelidir. Bu özellikleri, muhtemelen mahalli bir hattat tarafından yazılmış oldukları ipucunu vermektedir. Caminin giriş kapısının iki yanında bulunan çini alınlıklardaki yazıların harf kalınlığının ince tutulması, dikey harflerin yanyana sıralanması, harflerin köşeli ve sert hareketlere sahip olduğu görülmektedir. İç pencere ve kapı alınlıklarında bulunan çini yazılar ise 16. yüzyılın ikinci yarısında yazılmış olan benzerleriyle yarışır niteliktedir. Genel olarak caminin yazıları hakkında aşağıdaki tespitleri yapabiliriz;

İstiflerde harfler ön planda tutulmuş, kontür kullanılarak üstten alttan geçmeler yapılmıştır. (Resim 17-a, b, c, d) Bazı örneklerde harf diğer harfi keserek içinden geçmiştir. Tezyîni ve okumaya yardımcı işaretler az kullanılmış, kompozisyonlarda boşluğu dengelemek için süsleme unsurlarına yer verilmiştir. Hatta bazı örneklerde harflerin incelen uç kısımlarında harf bünyesinden devam eden dal olarak değerlendirilmeler yapılmıştır. Harflerin göz diye tabir ettiğimiz kapalı alanlarda tasarımın bütününde denge sağlamak amacıyla renk kullanımına gidilmiştir.

Yeni Caminin yazılarında hattat imzasına rastlanmamış olmasına rağmen Evliya Çelebi Seyahatnamesinde caminin yazılarının Yâkût-ı Musta'simî yazısına benzediğini belirtmiştir.⁸ 16. yüzyılda celi sülüs yazıda Yâkût-ı Musta'simî ekolünü benimseyen ve geliştiren Hattat Ahmet Karahisarîdir. Karahisarî Yâkût'un ekolünü devam ettirmiş olmakla birlikte yazıda estetik bakımdan onu geride bırakmış, onun ekolünü kemâl derecesine yükseltmiştir.

⁸ Mehmed Zillioğlu, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Üçdal Neşriyat, C.7, 1966, s.652



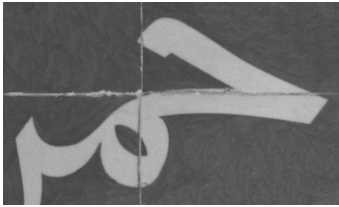
Resim 20: Yeni Cami vav harfi



Resim 21: Kılıç Ali Paşa Cami vav harfi



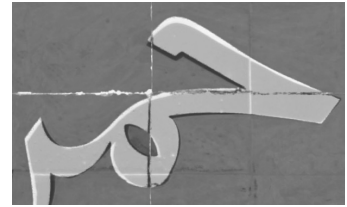
Resim 22: İki harfin çakıştırılmış hali



Resim 23: Yeni Cami hı-mim harfleri bağlantısı



Resim 24: Kılıç Ali Paşa Camii hı-mim harfleri bağlantısı



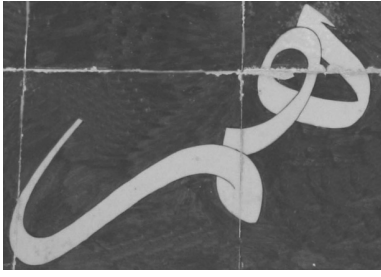
Resim 25: İki harfin çakıştırılmış hali

Karahisarî'nin bilinen yedi öğrencisi vardır. Bunlar arasında en ünlülerinden biri Süleymaniye Camii'nin kitabesi (964/1557) ve Edirne Selimiye Camii'nin (983/1575) tüm yazılarını yazan evlatlığı Hasan Çelebi'dir. Bir diğeri Derviş Mehmet ve ekolün son temsilcisi hattat Demircikulu Yusuf'tur.⁹ Gümülcine Yeni Cami'nin yukarıda ele aldığımız çini yazılı örneklerinden bazıları üslûp açısından dikkati çekmekte, Demircikulu Yusuf tarafından yazılan Tophane'deki Kılıç Ali Paşa Camii (990/1580-81) yazılarını hatırlatmaktadır.

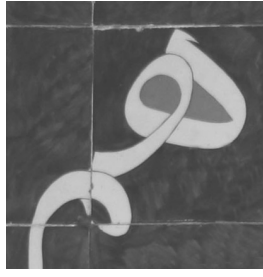
Burada üslûp ve karakter bakımından yakın bulduğumuz Tophane Kılıç Ali Paşa Camii yazılarıyla Yeni Cami'nin yazılarının bazı ortak yanlarına değinmek istiyoruz. (Resim 18, 19) Kılıç Ali Paşa Camii'nin giriş kapısının sol tarafında bulunan kemerli (pencî) çini alınlık ile Yeni Cami'nin içindeki kemerli çini alınlıktaki yazılar, kompozisyon düzeni, harf anatomisi, harflerin satırda duruşları, kullanılan tezyini işaretler itibariyle birbirini çağrıştırmaktadır. Alınlık formlarına baktığımızda ölçü farklılıkları vardır. Her iki cami alınlığında yer alan celî muhakkak hatla yazılmış besmele istifleri karşılaştırdığımızda, formlardaki farklılıktan dolayı harflerin farklı yerleştirilmiş olduğunu görmekteyiz. İki yazıda da istif, ikişer satır halinde düzenlenmiştir. Kılıç Ali Paşa Camii'nde alt satırın alanı dar olduğu için "Allah" lafzı "bism" kelimesinin üzerine çekilerek dengelenmiş ancak şeddeleri kullanılmamıştır. Yeni Camii'nin istifi üç dikey hatla dört parçaya bölünmüştür. İlk bakışta kompozisyon alanı dört parçaya bölünmüş ise de ortada yer alan iki dikey harfle simetri oluşturulmuş gibidir. Şeddeler ve üzerlerindeki penç süslemeleri de bu simetri sistemine dahil edebiliriz. İkinci satırda "he" ve "mim" bağlantısına keşide verilerek yatay bir düzlem oluşturulmuştur.

İki caminin yazılarındaki harf anatomilerini incelemek için benzer harfleri analiz edebiliriz. Örneğin, Kılıç Ali Paşa Camii'nin içindeki çini alınlıklardan müstakil bir (و) "Vav" harfi ile Yeni Cami'deki yazılardan müstakil bir "vav" harfini üs üste çakıştırma yöntemiyle yaptığımız çalışmalarda örtüştüğünü görmekteyiz. (Resim 20, 21, 22) Bu uygulamayı "ha-mim" (حم) ve "he-mim" (هم) bağlantısında ve "ayın-lâm" (عل) harf bağlantılarında örnekleyebiliriz. (Resim 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31) Benzerlikleri göstermek için yaptığımız bu çakıştırma yöntemi diğer harfler için de uygulanarak örnekler çoğaltılabilir.

⁹ Ali Alparslan, Osmanlı Hat Sanatı Tarihi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, s.56,109. / Şevket Rado, Türk Hattatları, Tifdiruk Matbaası, İstanbul, s.69-85.



Resim 26: Yeni Cami he-mim harfleri bağlantısı



Resim 27: Kılıç Ali Paşa Camii he-mim harfleri bağlantısı



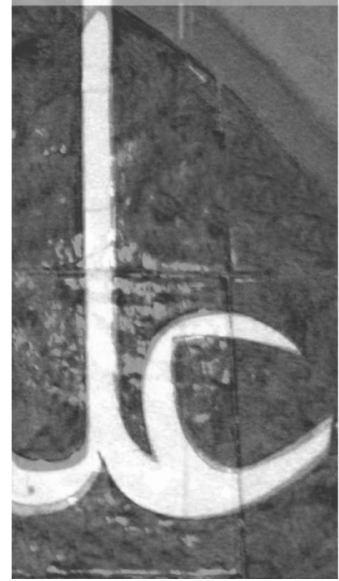
Resim 28: İki harfin çakıştırılmış hali



Resim 29: Yeni Cami ayın-lâm harfleri bağlantısı



Resim 30: Kılıç Ali Paşa Camii ayın-lâm harfleri bağlantısı



Resim 31: İki harfin çakıştırılmış hali

Sonuç olarak, Osmanlı Devleti'nin başşehirlerinde yapılan uygulamalara bakıldığında, Gümülcine Yeni Cami, Batı Trakya'da bezeme özellikleri ile 16. yüzyılın son temsilcilerinden biri olarak dikkati çekmektedir. Gümülcine Yeni Cami'nin çini yazıları kendi içinde yazı kalitesi ve üslup açısından farklılıklar göstermesine rağmen iç pencere alınlıklarında bulunan çini yazıların, Kılıç Ali Paşa Camii ile son bulunduğu söylenen Karahisarî ekolünü yansıtan bir niteliğe sahip olduklarını söylemek mümkündür.

Seçilmiş Kaynakça

- ALPARSLAN A., *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.
- _____ "Kitâbe", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C.26, s.76-81, Ankara 2002.
- AYVERDİ E. H., *Avrupa'da Osmanlı Mimari Eserleri IV*, Seçil Ofset, İstanbul, 2000 (2).
- BIÇAKÇI İ., *Yunanistan'da Türk Mimari Eserleri*, ISAR, İstanbul, 2003.
- DEVELLİOĞLU F., *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Feryal Matbaacılık, Ankara, 1992 (10).
- KIEL M., "Gümülcine", *İslâm Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., C.14, s.268-270, İstanbul, 1996.

Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Yay. No: 86-B, Ankara, 2007.

RADO Ş., *Türk Hattatları*, Tifdruk Matbaacılık, İstanbul.

ONAT F. R., *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1974 (4).

TÜRKOĞLU M., "Gümölcine'nin Tarihi", *Batı Trakya'nın Sesi*, 10-12, Mayıs, Ekim, s.29-53, İstanbul, 1989.

ZİLLÎ OĞLU M., *Evliya Çelebi Seyahatname*, Üçdal Neşriyat, C.7,8 İstanbul, 1966.